

J. M. KOZŁOW

PRZEBUDOWA ZARZĄDZANIA PRZEMYSŁEM I BUDOWNICTWEM W ZSRR

Urzeczywistniona w drugiej połowie 1957 r. przebudowa zarządzania przemysłem i budownictwem była dobitnym wyrazem dalszego rozwoju leninowskiej zasady centralizmu demokratycznego w radzieckim budownictwie państwowym i gospodarczym.

Przebudowa ta, naturalnie, ma znaczenie nie tylko jako ważne przedsięwzięcie gospodarcze. Ma ona istotne znaczenie państwowo-prawne jako sprzężona z poważnym rozwojem socjalistycznych więzi federacyjnych. Praktycznie oznacza ona dalsze realne rozszerzenia kompetencji i pełnomocnictw republik związkowych, a także terenu (krajów, obwodów) w kierowaniu podstawowymi gałęziami socjalistycznej gospodarki narodowej, przy zachowaniu niezbędnego stopnia centralizacji kierownictwa planowego. Jeśli poprzednio organy republik związkowych kierowały bezpośrednio tylko przemysłem o charakterze republikańskim i przemysłem terenowym, które oczywiście nie odgrywały decydującej roli w gospodarce narodowej, to obecnie, po przebudowie, organy te, a w konsekwencji i republiki związkowe w istocie rzeczy kierują bezpośrednio całym przemysłem państwowym.

Przebudowa zarządzania przemysłem i budownictwem ma również duże znaczenie organizacyjne. W istocie swojej otwiera ona wyjątkowe możliwości prawidłowego kojarzenia centralnego kierownictwa państwowego gospodarką narodową z maksymalnym rozwojem twórczej inicjatywy w procesie urzeczywistniania operatywnego zarządzania jednostkami gospodarczymi w terenie.

Istota przebudowy zarządzania przemysłem i budownictwem leży także w wyrzeczeniu się starego branżowego systemu zarządzania różnymi gałęziami przemysłu i w przejściu na system zarządzania kompleksowego, na zasadzie terytorialnej.

Co podyktowało konieczność wyrzeczenia się systemu branżowego

Oczywiście, nie ma podstaw na to, aby wyprowadzić wniosek o błędności tego systemu. Nie patrząc na właściwe mu liczne braki, stwierdzić można, że odegrał on pozytywną rolę w kierowaniu przemysłem. Świadczą o tym wymownie poważne sukcesy przemysłu radzieckiego, który pewnie szedł naprzód, wykonując z nadwyżką państwowe plany gospodarcze.

Jednakże, wychodząc nawet od tej ogólnej, pozytywnej oceny, nie można było nie widzieć, że branżowy system nie zabezpiecza w pełni pomyślnego rozstrzygnięcia zadań, stojących przed przemysłem i budownictwem, jako że zakładał on obiektywnie organizację zarządzania w aspekcie centralizacji i rozdrobnienia systemu zarządzania. Naturalnie, że wszystko to nie zabezpieczało niezbędnych warunków dla wzmocnienia konkretnego i operatywnego kierownictwa, dla najpełniejszego wykorzystania istniejących ogromnych rezerw i możliwości ekonomiki, dla jeszcze szerszego rozwoju twórczej inicjatywy i aktywności organów terenowych i mas pracujących. Oczywiście, dla osiągnięcia tych celów określone przedsięwzięcia przeprowadzono i poprzednio. Do liczby tych przedsięwzięć można zaliczyć przekształcenie szeregu przemysłowych ministerstw ogólnozwiązkowych w związkowo-republikańskie, a tych ostatnich w republikańskie, rozszerzenie praw organów republikańskich i terenowych itp. Jednakże te środki, nie patrząc na ich bezsporne znaczenie pozytywne, w warunkach istnienia poprzedniego systemu organizacyjnego nie doprowadziły do gruntownego polepszenia kierownictwa przemysłem.

Partia komunistyczna w oparciu o analizę stanu spraw w przemyśle nakreśliła nową drogę gruntownej przebudowy zarządzania przemysłem, opartą o leninowską zasadę centralizmu demokratycznego. Ta droga odpowiada zadaniom dalszego wzrostu gospodarki narodowej kraju i sprzyja przeniesieniu centrum ciężkości kierownictwa operatywnego przemysłem i budownictwem do terenu, bliżej produkcji. Partia nakreśliła szybką i stanowczą drogę i poddała ją dyskusji ogólnonarodowej. W trakcie tej dyskusji projekt przebudowy, studiowany ze wszystkich stron, uściślony i uzupełniony, w ostatecznej postaci został uchwalony jako ustawa z 10 maja 1957 r. „O dalszym doskonaleniu organizacji zarządzania przemysłem i budownictwem”.

Przebudowa zarządzania przemysłem i budownictwem sprzyja stanowczemu usunięciu istotnych braków organizacyjnych, właściwych poprzedniemu systemowi zarządzania. Analiza tych braków

daje konkretną odpowiedź na pytanie dotyczące przyczyn, które spowodowały przeprowadzenie przebudowy zarządzania przemysłem.

1. Zbędna centralizacja kierownictwa przemysłem i budownictwem. Dla systemu branżowych ministerstw przemysłowych charakterystyczna była centralizacja kierownictwa w zakresie planowania i ogólnego kierowania działalnością podporządkowanych przedsiębiorstw w sprawach zaopatrzenia i zbytu itp. Tym samym znacznie zwężone były prawa przedsiębiorstw. Praktycznym wyrazem tej centralizacji, będącej spadkiem lat wojny, wtedy obiektywnie koniecznej, była drobiazgowa opieka nad przedsiębiorstwami, negatywnie odbijająca się na ich pracy. Ministerstwa przemysłowe dążyły do skoncentrowania w swoich rękach jak najwięcej uprawnień.

Decydującą rolę w systemie zarządzania przemysłowego odgrywały ministerstwa, będące jak wiadomo organami centralnymi. Jeśli wziąć pod uwagę właściwości geograficzne ZSRR (ogromne terytorium, rozrzucenie przedsiębiorstw), a także istnienie więcej niż 200 tysięcy przedsiębiorstw przemysłowych, to nie trudno wyobrazić sobie, że w tych warunkach kierownictwo z centrum nie mogło być rzeczywiście konkretne i operatywne.

Oczywiście, centralizacja kierownictwa w pewnych granicach jest konieczna, bowiem mowa o socjalistycznej, planowej gospodarce. Jednakże jeśli te granice narusza się, to centralizacja zaczyna krępować inicjatywę terenu, bezpośrednio wprowadzającego w życie wskazówki centrum, zmusza organy terenowe, aby zwracały się do centrum o decydowanie w takich sprawach, w których one same mogłyby decydować z powodzeniem, jeśliby miały na to niezbędne uprawnienia. A to już nie jest rozumny i dopuszczalny centralizm, a nadmiar centralizmu. On właśnie był właściwy poprzedniemu systemowi zarządzania przemysłem.

Mówiąc o przyczynach istnienia nadmiernej centralizacji, tow. Chruszczow w referacie sprawozdawczym na XX Zjeździe KPZR wskazywał, że była ona uzasadniona poprzednio, kiedy w terenie było mało specjalistów, kiedy w republikach kadry były słabe, kiedy jeszcze nie było tak dużo przedsiębiorstw przemysłowych. Naturalnie, że w obecnych warunkach wszystko to nie ma już miejsca. W republikach wyrosły kwalifikowane kadry. Znacznie wzrósł ciężar gatunkowy przemysłu republikańskiego. Tak na przykład w Azerbajdżanie przemysł republikański daje 80% całej produkcji przemysłowej.

W ten sposób dojrzała konieczność stanowczego rozszerzenia praw

i podwyższenia roli organów republikańskich i terenowych. Określone środki w tym kierunku były podejmowane przez partię również wcześniej. Liczne gałęzie przemysłu zostały zaliczone do przemysłu republikańskiego. Organom republikańskim oddano więcej niż 11 tysięcy przedsiębiorstw przemysłowych i gospodarczych. Zostały w końcu rozszerzone prawa dyrektorów przedsiębiorstw. Jednakże elementy nadmiernej centralizacji pozostały. Podstawą ich istnienia były centralne organy zarządzania przemysłem — ministerstwa. Przebudowa zarządzania przemysłem miała na celu usunięcie wszystkich elementów nadmiernej centralizacji kierownictwa.

2. Izolacja resortowa systemu zarządzania przemysłem. Pod względem charakteru poprzedni system zarządzania przemysłem był wąskobranżowy. Każda gałąź przemysłu miała swój system organizacyjny. Istnienie licznych (skutkiem stałego pojawiania się nowych gałęzi przemysłu) samodzielnych systemów organizacyjnych nierzadko doprowadzało do tego, że działały one w izolacji, bez niezbędnych kontaktów organizacyjno-technicznych i produkcyjnych. Wąskoresortowe interesy, tj. interesy danego systemu, danej gałęzi przemysłu nierzadko rozkwitały ze szkodą dla interesów ogólnogospodarczych.

Konkretnie izolacja resortowa przejawiała się: w istnieniu barier między przedsiębiorstwami działającymi na tym samym terytorium, lecz podporządkowanymi różnym ministerstwom przemysłowym, krępowaniu inicjatywy terenowych organów radzieckich i gospodarczych, istnieniu ustawicznych sporów, uzgodnień, porozumień między różnymi resortami przy rozstrzygnięciu ogólnych zadań narodowo-gospodarczych. Resortowe podejście do sprawy (pod hasłem „interesy resortu ponad wszystko”) przeszkadzało w ten sposób ustanowieniu normalnych więzi produkcyjnych pomiędzy przedsiębiorstwami różnych ministerstw, działającymi w jednym regionie ekonomicznym, przeszkadzało pełnemu i prawidłowemu wykorzystaniu terenowych rezerw materialnych, finansowych i rezerw zatrudnienia, przeszkadzało pozytywnemu rozstrzygnięciu licznych ważnych zagadnień procesu technologicznego.

Jednym z jaskrawych przejawów izolacji resortowej było dążenie ministerstw przemysłowych w licznych przypadkach do wytwarzania w podporządkowanych im przedsiębiorstwach wszystkiego, nie licząc się z kosztami i stratami, zamiast tego, aby zamawiać niezbędne przedmioty w innych przedsiębiorstwach, specjalizujących się w produkcji tych niezbędnych przedmiotów, a podporządkowanych innemu

ministerstwu. Naturalnie, że zbyt często nie było do tego odpowiedniej bazy materialnej i produkcja przeprowadzana była własnymi siłami w warunkach półchałupniczych.

Wszystko to doprowadzało do pewnej izolacji poszczególnych systemów zarządzania przemysłem, do naruszania zasad kooperacji produkcyjnej. Przebudowa zarządzania przemysłem miała na celu usunięcie wszystkich tych i innych przejawów izolacji resortowej.

3. Wielostopniowość i złożoność struktury zarządzania przemysłem. Jeszcze na XVII Zjeździe Partii w 1934 r. wskazano na konieczność szerokiego wdrożenia w dziedzinie zarządzania przemysłem tzw. systemu dwustopniowego: centralny zarząd — przedsiębiorstwo. Jednakże, jak wykazała praktyka, w wielu przypadkach aparat zarządzania przemysłem budował się w oparciu o trzy- cztero i nawet pięć lub sześciostopniowy system. Praktycznie oznaczało to, że między odpowiednim ministerstwem przemysłowym i podporządkowanymi mu przedsiębiorstwami istniały liczne ogniwa pośrednie. W ostatecznym rezultacie prowadziło to do osłabienia bezpośrednich związków ministerstw z produkcją.

Wielostopniowość systemu zarządzania przemysłem w sposób nieunikniony powodowała biurokratyczną korespondencję między różnymi stopniami tego systemu i przeszkadzała terminowemu rozstrzygnięciu ważnych zagadnień gospodarczych. Wobec kierowania przemysłem z centrum, wielostopniowość była obiektywnie konieczna. W warunkach naszego ogromnego kraju zarządzanie z centrum w sposób nieunikniony wiązało się z powstawaniem różnorodnych ogniw pośrednich.

Korespondencja, która była skutkiem wielostopniowości, odrywała od praktycznej pracy wielką liczbę specjalistów. Skomplikowanie organizacyjnej struktury aparatu zarządzania prowadziło nieuniknienie do rozdymania etatów personelu administracyjno-zarządzającego. Wszystko to znacznie podrażało utrzymanie aparatu zarządzającego. Przebudowa zarządzania przemysłem miała na celu usunięcie wielostopniowości i wszystkich jej negatywnych przejawów i konsekwencji.

Tak więc podstawowymi brakami właściwymi poprzedniemu systemowi zarządzania przemysłem były: nadmierna centralizacja, izolacja resortowa, wielostopniowość systemu. Jako konsekwencje tych braków dostrzegało się takie zjawiska, jak na przykład oddalenie organów zarządzania przemysłem od produkcji, rozdzienie aparatu zaopatrzenia itp.

To były przesłanki gruntownej przebudowy zarządzania przemysłem.

Na podstawie ustawy z 10 maja 1957 r. zostało dokonane przejście od zarządzania przez branżowe ministerstwa do kierowania według zasady terytorialnej. W tym celu kraj podzielono na rejony ekonomiczno-administracyjne. W każdym z nich została utworzona Rada Gospodarki Narodowej, w której koncentruje się zarządzanie przemysłem według zasady terytorialnej, tj. w granicach terytorium zajmowanego przez dany rejon ekonomiczno-administracyjny.

W konsekwencji, zasada terytorialna zarządzania przemysłem znajduje swój wyraz w tym, że: 1. zarządzanie przemysłem podzielone jest według rejonów ekonomiczno-administracyjnych; 2. dla kierowania przemysłem według tej zasady tworzy się terytorialne organy zarządzania — rady gospodarki narodowej. Te dwa czynniki terytorialnej organizacji zarządzania przemysłem stanowią niewątpliwie rzecz interesującą dla badania.

Rejonizacja ekonomiczna jest fundamentem terytorialnej organizacji zarządzania przemysłem, albowiem właśnie ona zabezpiecza i tworzy niezbędne warunki dla praktycznej organizacji zarządzania według zasady terytorialnej.

W art. 2 ustawy z 10 maja 1957 r. stwierdzono: „postanowić, że zarządzanie przemysłem i budownictwem powinno być realizowane według zasady terytorialnej, w oparciu o rejony ekonomiczno-administracyjne”¹. Zgodnie z tym, Rady Najwyższe republik związkowych, do których kompetencji przekazano tworzenie rejonów ekonomiczno-administracyjnych, utworzyły 104 takie rejony (z nich 68 w RSFRR).

Rejony ekonomiczno-administracyjne zostały utworzone, w zasadzie, na bazie istniejącego podziału administracyjno-terytorialnego. Jednakże brano przy tym pod uwagę poziom rozwoju przemysłowego każdej jednostki administracyjno-terytorialnej (obwód, kraj itd.). Praktycznie oznacza to, że rejon administracyjno-ekonomiczny powstaje nie w każdym obwodzie, nie w każdym kraju, a jedynie tam, gdzie przemysł jest dostatecznie rozwinięty. A to z kolei oznacza, że rejony administracyjno-ekonomiczne nie we wszystkich przypad-

¹ Nie ma podstaw specjalnie rozpatrywać w tej płaszczyźnie zagadnienia budownictwa kapitalnego, albowiem to ostatnie jest za naszych dni niczym innym, jak określoną gałęzią przemysłu (przemysł budowlany). Skutkiem tego, wszystko co mówi się o przemyśle w pełni odnosi się i do budownictwa kapitalnego.

kach pokrywają się z odpowiednimi jednostkami podziału administracyjno-terytorialnego.

Praktyka wykazała, że rejony ekonomiczno-administracyjne tworzy się na podstawie następujących wariantów:

1. W większości przypadków na bazie rozwiniętych przemysłowo krajów i obwodów (moskiewski, gorkowski, stalingradzki itd.);

2. W poszczególnych przypadkach na bazie kilku sąsiednich obwodów. Miało to miejsce wtedy, gdy te lub inne obwody były niewystarczająco rozwinięte przemysłowo i ciążyły w tym sensie do odpowiedniego rozwiniętego przemysłowo obwodu. Na tej właśnie podstawie utworzono na przykład leningradzki rejon ekonomiczno-administracyjny, obejmujący obwód leningradzki, pskowski i nowgorodzki;

3. W poszczególnych przypadkach, nie bacząc na słaby rozwój przemysłu na terytorium sąsiednich obwodów lub republik autonomicznych, rejon ekonomiczno-administracyjny tworzone w każdym z nich. Tak na przykład samodzielne rejony ekonomiczno-administracyjne utworzono na terytorium obwodu magadańskiego i na terytorium Jakuckiej Republiki Autonomicznej, które — jak wiadomo — przemysłowo są niedostatecznie rozwinięte. Tutaj bierze się pod uwagę następujące okoliczności: oddalenie tych terytoriów, rozproszenie terytorialne;

4. W republikach związkowych nie posiadających podziału na obwody stworzono jeden rejon ekonomiczno-administracyjny dla całej republiki;

5. W niektórych przypadkach jeden rejon ekonomiczno-administracyjny tworzone na terytorium republiki związkowej posiadającej podział na obwody (np. Białoruska Republika Związkowa).

Cel istnienia rejonów administracyjno-ekonomicznych polega na organizacji państwowego operatywnego zarządzania przemysłem w terenie, tj, według zasady terytorialnej.

Organizacyjnym wyrazem terytorialnego systemu zarządzania przemysłem są rady gospodarki narodowej, tworzone w każdym rejonie ekonomiczno-administracyjnym. Rady gospodarki narodowej powoływane są przez Rady Ministrów Republik Związkowych. Rady gospodarki narodowej są w obecnej chwili podstawowym ogniwem systemu organizacyjnego zarządzania przemysłem państwowym. Przy tym, naturalnie, trzeba brać pod uwagę, że przedsiębiorstwa terenowego przemysłu państwowego; znajdują się we właściwości obwodowych (krajowych) komitetów wykonawczych.

Rady gospodarki narodowej są jednym z podstawowych elementów przebudowy zarządzania przemysłem, reprezentują jedyne centra zarządzania przemysłowego w ramach rejonów ekonomiczno-administracyjnych. One koncentrują w swoich rękach wszystkie operatywne pełnomocnictwa do kierowania rozwojem przemysłowym danego terytorium, w kierunku, przewidzianym przez ogólny kompleks przedsięwzięć planowych, skierowanych na dalszy rozwój całego kraju, całej gospodarki narodowej, wszystkich jej gałęzi.

Podstawowym zadaniem rad gospodarki narodowej jest zarządzanie przemysłem i budownictwem na terytorium odpowiednich rejonów ekonomiczno-administracyjnych. Urzeczywistniane jest ono przez stawianie w centrum uwagi zagadnień nie poszczególnych gałęzi przemysłu z ich wewnętrznymi interesami, jak to było przy systemie branżowym i co — prawdę mówiąc — leżało u podstaw izolacji resortowej, właściwej temu systemowi, lecz interesów kompleksowego rozwoju wszystkich gałęzi przemysłu, umiejscowionego na terytorium danego rejonu ekonomiczno-administracyjnego i podporządkowanego danej radzie gospodarki narodowej. Na tym terytorium istnieje obecnie jedno centrum pełnomocne zarządzania przemysłowego, zamiast mnóstwa ich przy starym, branżowym systemie. Tak na przykład jeśli poprzednio w Stalingradzie kierownictwo przedsiębiorstwami przemysłowymi realizowano po linii 46 różnych ministerstw przemysłowych, to obecnie wykonuje się je po linii tylko jednego organu — Stalingradzkiej Rady Gospodarki Narodowej.

Punkt ciężkości kierownictwa przemysłem w nowych warunkach przeniesiony został do rejonów ekonomiczno-administracyjnych, tj. w teren. Wszystko to, jak już wspomniano, prowadzi do dalszego istotnego rozszerzenia uprawnień republik związkowych, których Rady Ministrów urzeczywistniają teraz bezpośrednio kierownictwo radami gospodarki narodowej, a poprzez nie i całym przemysłem. Wszystko to znacznie zbliża kierownictwo do produkcji. Wszystko to w ostatecznym rezultacie otwiera nowe możliwości i nieograniczoną przestrzeń dla aktywności, inicjatywy terenowych organów gospodarczych.

Przy zachowaniu kierowniczej i przewodniej roli organów centralnych, (Rada Ministrów i Gospłan Republiki Związkowej), bez zadań zarządzania, tak jak to było poprzednio, przy istnieniu licznych organów centralnych z funkcjami zarządzania, dokonuje się stanowcze przechylenie w stronę decentralizacji funkcji operatywnego zarządzania przemysłem. W ten sposób można powiedzieć, że u podstaw prze-

budowy zarządzania przemysłem leży idea dalszej decentralizacji systemu tego zarządzania. I podstawowym ogniwem tego zdecentralizowanego w dopuszczalnych granicach systemu są rady gospodarki narodowej.

Czy okoliczność ta oznacza, że rady gospodarki narodowej mają na celu tylko kompleksowy rozwój wszystkich gałęzi podporządkowanego im przemysłu i ignorowanie interesów poszczególnych jego gałęzi? Nie, nie oznacza.

Wyrzeczenie się branżowego systemu zarządzania przemysłem nie może być utożsamiane z wyrzeczeniem się szczegółowego uwzględniania interesów, potrzeb i narodowo-gospodarczego znaczenia poszczególnych gałęzi przemysłu. Wiadomo, że branżowa specjalizacja przemysłu zachowana jest i w systemie rad gospodarki narodowej, wprawdzie ze strony organizacyjnej tylko w ramach rejonów ekonomiczno-administracyjnych.

Przemysł rad gospodarki narodowej jest wielobranżowy. Już to jedno mówi, że kompleksowy rozwój przemysłu danego rejonu ekonomiczno-administracyjnego nie jest możliwy bez odpowiedniego rozwoju poszczególnych jego gałęzi. W nowych warunkach specjalizacja branżowa nie tylko nie traci swojego znaczenia, ale uzyskuje nowe, szerokie możliwości rozwoju. Specjalizacja według gałęzi przemysłu, znajdująca swój wyraz organizacyjny w istnieniu wyspecjalizowanych branżowych zarządów rad gospodarki narodowej, jest obecnie uzupełniana przez energicznie przeprowadzaną specjalizację, o znacznie głębszym charakterze: specjalizację produkcji, specjalizację przedsiębiorstw. Oczywiście, tego rodzaju specjalizacja była przeprowadzana i poprzednio. Jednakże przy branżowym systemie zarządzania przemysłem, skutkiem wąsko resortowego podejścia do sprawy, przedsiębiorstwa działające na tym samym terytorium, lecz podporządkowane różnym ministerstwom, często wypuszczały produkcję tego samego rodzaju.

W obecnych warunkach jedyny organ zarządzania przemysłem ma wszystkie możliwości dla rozumnej ekonomicznej organizacji odpowiedniej produkcji, dla wstrzymania produkcji tych samych przedmiotów w licznych fabrykach, dla specjalizacji podporządkowanych przedsiębiorstw w wytwarzaniu jednego gatunku produkcji przemysłowej. Rady gospodarki narodowej dokonują w tym kierunku decydujących posunięć. Taka specjalizacja sprzyja ekonomicznej organizacji produkcji, a także, co jest szczególnie ważne, pociąga za sobą umocnienie bazy produkcyjnej.

Oczywiście, rozstrzygnięcie kwestii co do celowości techniczno-ekonomicznej tej lub innej specjalizacji w przedsiębiorstwach tej lub innej rady gospodarki narodowej, nie jest sprawą łatwą. I tu do poważnej roli powołane są organy planowania, które z pozycji ogólnopaństwowych mogą ocenić konieczność i narodowo-gospodarcze znaczenie konkretnych posunięć w zakresie rozwoju specjalizacji produkcji.

Rady gospodarki narodowej posiadają szerokie i wielostronne kompetencje, szerokie i wielostronne pełnomocnictwa. Faktycznie rada gospodarki narodowej jest pełnoprawnym gospodarzem podporządkowanych jej gałęzi przemysłu, dysponuje wszystkimi niezbędnymi prawami w dziedzinie kierownictwa organizacyjnego i planowego, w dziedzinie budownictwa kapitalnego, zaopatrzenia materialno-technicznego, finansowania i kredytowania, w dziedzinie pracy i wynagrodzenia za pracę. Ten szeroki kompleks praw pozwala jej umiejętnie, samodzielnie i operatywnie urzeczywistniać kierownictwo podporządkowanym jej przemysłem. Są to prawa bardzo szerokie, jednakże praktyka wykazała, że w określonych przypadkach rady gospodarki narodowej nie mają jeszcze wszystkich pełnomocnictw, które są im, zgodnie z prawem, niezbędne (np. w dziedzinie regulowania zagadnień pracy i innych). Na tej podstawie obecnie opracowuje się przedsięwzięcia, zmierzające do dalszego rozszerzenia uprawnień rad gospodarki narodowej.

W pracy swojej, rady gospodarki narodowej wychodzą w pierwszym rzędzie od konieczności zabezpieczenia interesów i potrzeb ogólnopaństwowych, przestrzegając surowo dyscypliny państwowej przy wykonywaniu zadań jedyne centralnego planu rozwoju gospodarki narodowej kraju. Jednym z bojowych zadań rad gospodarki narodowej jest niedopuszczenie do zaściankowości przy rozstrzyganiu zagadnień rozwoju przemysłu danego rejonu ekonomiczno-administracyjnego ze szkodą dla interesów ogólnopaństwowych.

Przed radami gospodarki narodowej stoją odpowiedzialne zadania w zakresie wszechstronnego rozwoju podporządkowanych im gałęzi przemysłu. Rady gospodarki narodowej opracowują perspektywiczne i bieżące plany produkcji i budownictwa, organizują wykonanie tych planów; opracowują i urzeczywistniają przedsięwzięcia w zakresie organizacji produkcji i pracy, w zakresie wdrożenia nowej techniki i mechanizacji kompleksowej, w zakresie zabezpieczenia rytmicznej pracy przedsiębiorstw i w zakresie wypuszczania produkcji o zamówionej nomenklaturze; przeprowadzają kooperację i specjalizację

przedsiębiorstw; organizują materialno-techniczne zaopatrzenie podporządkowanych im przedsiębiorstw; organizują wspólnie z organami związków zawodowych współzawodnictwo socjalistyczne w przedsiębiorstwach; dokonują przedsięwzięć zmierzających do umocnienia dyscypliny państwowej i dyscypliny pracy w przedsiębiorstwach, w zakresie ochrony własności socjalistycznej; finansują podporządkowane im przedsiębiorstwa i kierują ich działalnością finansową; przeprowadzają dobór i rozmieszczenie kadr kierowniczych, inżynierjno-technicznych i naukowych; rozstrzygają zagadnienia wynagrodzenia za pracę; ustalają strukturę i etaty podporządkowanych przedsiębiorstw itd.

Urzeczywistniając kierownictwo podporządkowanymi gałęziami przemysłu, rada gospodarki narodowej jest kolegiałnym organem zarządzania państwowego przemysłem. I to jest słuszne, albowiem dla kierowania złożoną wielobranżową gospodarką szczególnie niezbędne jest kolektywne doświadczenie.

W skład rady gospodarki narodowej, tworzonej przez Radę Ministrów Republiki Związkowej, wchodzi: przewodniczący, jego zastępcy i członkowie. W republikach związkowych, na których terytorium utworzono jeden rejon ekonomiczno-administracyjny, przewodniczący rady gospodarki narodowej jest pierwszym zastępcą przewodniczącego Rady Ministrów Republiki.

Rada gospodarki narodowej wydaje w zakresie swojej kompetencji uchwały i zarządzenia. Jak wykazuje praktyka, uchwały podejmuje się w zakresie najbardziej pryncypialnych zagadnień kierowania podległym przemysłem. Zarządzenia wydaje się z reguły w sprawach o charakterze indywidualnym.

Akty rady gospodarki narodowej mogą być uchylone jedynie przez Radę Ministrów Republiki Związkowej. Rada Ministrów ZSRR może je tylko zawiesić. Jest to fakt bardzo istotny, wyraźnie i wymownie świadczący o suwerenności republik związkowych, których organy odgrywają obecnie decydującą rolę w kierowaniu przemysłem państwowym.

Jaka jest baza materialna rad gospodarki narodowej? Jest ona wieloraka. Są tu i różnorodne przedsiębiorstwa przemysłowe, budowlane i projektowe, organizacje naukowo-badawcze, sowchozy itp. Przede wszystkim do właściwości rad gospodarki narodowej przeszły wszystkie przedsiębiorstwa zniesionych na mocy ustawy z 10 maja 1957 r. ministerstw przemysłowych związkowo-republikańskich; do właściwości rad gospodarki narodowej przeszły także przedsiębior-

stwa i organizacje zniesionych ministerstw przemysłowych ogólnozwiązkowych, zlikwidowanych ministerstw republikańskich — przemysłowych i gospodarczych, zniesionych ministerstw budownictwa itd. Wszystkie te przedsiębiorstwa zostały przekazane radom gospodarki narodowej wedle wartości bilansowej, razem z wyposażeniem, surowcem i innymi walorami, a także wraz z kadrami ludzkimi. Obecnie do właściwości rad gospodarki narodowej najwięcej pod względem przemysłowym rozwiniętych rejonów ekonomiczno-administracyjnych należy z reguły nie mniej niż 500 przedsiębiorstw przemysłowych, w których pracuje ogromna ilość robotników.

Do czasu gruntownej przebudowy zarządzania przemysłem istniało w kraju kilka grup przemysłu: przemysł związkowy, związkowo-republikański, republikański i przemysł terenowy. Zgodnie z ustawą z 10 maja 1957 r. przemysł dzieli się tylko na dwa rodzaje: związkowo-republikański i terenowy.

Obecnie są wszelkie podstawy, aby uważać przemysł podporządkowany radom gospodarki narodowej jako przemysł republikański. Termin przemysł „związkowo-republikański” związany jest z tym, że jednostki tego przemysłu są zarządzane na wspólnych zasadach przez organy związkowe i republikańskie. Tak było poprzednio. Ale teraz obraz zmienił się całkowicie.

Ogólnozwiązkowe ministerstwa przemysłowe, które się zachowały, zostały całkowicie uwolnione od zadań bezpośredniego zarządzania przedsiębiorstwami. To bowiem należy w pełni do rad gospodarki narodowej.

Ministerstwa przemysłowe urzeczywistniają tylko planowanie odpowiednich gałęzi przemysłu, zabezpieczenie niezbędnego poziomu technicznego produkcji, sporządzanie planów w zakresie prac naukowo-badawczych i projektowo-konstruktorskich itp. Wszystkie te funkcje ministerstwa realizują tylko poprzez rady gospodarki narodowej. Analogiczne zadania spełniają również Państwowe Komitety Rady Ministrów ZSRR, tworzone dla poszczególnych gałęzi produkcji.

Zarówno Komitety Państwowe, jak i ogólnozwiązkowe ministerstwa przemysłowe, w istocie rzeczy powołane są do koordynacji działalności rad gospodarki narodowej w zakresie odnośnych gałęzi przemysłu. Nie ma zatem żadnych podstaw do rozpatrywania funkcji tych organów jako zasadniczych do określenia związkowo-republikańskiego charakteru przemysłu rad gospodarki narodowej. Przeciwnie, faktycznemu stanowi rzeczy odpowiada zaliczenie go do przemysłu o charakterze republikańskim.

Rady gospodarki narodowej kierują tym przemysłem samodzielnie, podporządkowując się tylko Radom Ministrów Republik Związkowych. Znaczący to, że system rad gospodarki narodowej nie zna zasady „podwójnego podporządkowania”. Nie ma też jakiegokolwiek organu państwowego, który urzeczywistniałby bezpośrednio ogólne kierownictwo radami gospodarki narodowej w granicach całego kraju (aparatus typu NRGN). Jak wykazała praktyka, nie ma konieczności istnienia takiego organu. Rady gospodarki narodowej dysponując szerokimi prawami i możliwościami, są w stanie same bez specjalnych zarządzeń administracyjnych z góry, rozstrzygać wszystkie niezbędne zagadnienia. Doświadczenie w tej dziedzinie, jakim dysponują pracownicy rad gospodarki narodowej, rośnie z każdym dniem. Powołanie nowego organu centralnego oznaczałoby w istocie rzeczy odrodzenie poprzedniego systemu administrowania z centrali, przyniosłoby poważną szkodę suwerennym prawom republik związkowych, znacznie obecnie rozszerzonym.

Niezbędna koordynacja działalności Rad Gospodarki Narodowej urzeczywistniona jest obecnie nie przez jakiś specjalny aparat, a przez ogólne organy zarządzania państwowego — Radę Ministrów ZSRR, Rady Ministrów Republik Związkowych, organy planowania, Komitety Państwowe dla poszczególnych gałęzi przemysłu.

Rady Gospodarki Narodowej w różny sposób organizują zarządzanie podporządkowanymi im przedsiębiorstwami, co naturalnie określane jest przez konkretne warunki. Jednakże w strukturze organizacyjnej wszystkich rad gospodarki narodowej można znaleźć dwa rodzaje podziałów strukturalnych: podziały funkcjonalne i branżowe. Istnienie pierwszych tłumaczy się tym, że na rady gospodarki narodowej nałożono kompleksowe kierowanie przemysłem. Skutkiem tego nieuchronnie istnieją zagadnienia wspólne dla wszystkich gałęzi podporządkowanego im przemysłu. Do rozstrzygania tych zagadnień powołane są funkcjonalne ogniwa aparatus rad gospodarki narodowej.

Z drugiej strony, ponieważ przemysł rad gospodarki narodowej jest wielobranżowy, w ich strukturze powinny być przewidziane odpowiednie ogniwa do zarządzania tymi branżami.

Naturalnie, że struktura organizacyjna rad gospodarki narodowej jest określona przez profil branżowy podporządkowanego danej radzie gospodarki narodowej przemysłu, a także przez ilość podległych jej przedsiębiorstw. Przy czym struktura ta jest zorganizowana w taki sposób, aby rada gospodarki narodowej miała wszelkie wa-

ramki do kompleksowego rozwoju przemysłu w całym rejonie ekonomiczno-administracyjnym. Struktura rad gospodarki narodowej ustalana jest przez Rady Ministrów Republik Związkowych.

Funkcjonalne działy rad gospodarki narodowej stanowią niewielki aparat roboczy. Zadania tych ogniw sprowadzają się w zasadzie do przygotowania odpowiednich materiałów i decyzji, które później podejmuje rada gospodarki narodowej. Te ogniwa z reguły nie posiadają podporządkowanych im jednostek zarządzania. Wyjątek od tej reguły stanowią oddziały (zarządy) kadr i instytucji naukowych, urzeczywistniające funkcje zarządzania tymi ostatnimi. Jednakże w zakresie ogólnych zagadnień pracy z kadrami, ich funkcje nie mają charakteru kierowniczego. Ogniwa funkcjonalne nie mogą dawać niezależnie od zarządów branżowych jakichkolwiek wskazań bezpośrednio przedsiębiorstwom.

W strukturze rad gospodarki narodowej można znaleźć zarządy funkcjonalne (technologiczne, planowo-produkcyjne, budownictwa kapitalnego itp.) lub oddziały (pracy i wynagrodzenia za pracę, prawny z arbitrażem, transportowy itp.). Branżowe działy rad gospodarki narodowej skupiają jednorodne co do swego charakteru przedsiębiorstwa. Istnienie tych organów świadczy o zachowaniu specjalizacji branżowej, która w nowych warunkach jest niezbędnym środkiem zabezpieczającym pomyślny rozwój każdej gałęzi przemysłu podporządkowanego radom gospodarki narodowej.

Podstawowym ogniwem organizacji zarządzania przemysłem podporządkowanym radom gospodarki narodowej jest branżowa specjalizacja zarządzania. Ilość branżowych zarządów w radach gospodarki narodowej jest różna, gdyż określana jest w każdym rejonie ekonomiczno-administracyjnym zależnie od poziomu rozwoju przemysłu, od jego struktury wewnętrznej, od konkretnych zadań stojących przed danym rejonem.

Podstawowym kierunkiem działalności zarządów branżowych, działających na zasadzie jednoosobowego kierownictwa, jest: planowanie i zarządzanie działalnością produkcyjną, techniczną i gospodarczą przedsiębiorstw oraz działalnością organizacji naukowo-badawczych i projektowych danej gałęzi przemysłu. W tych zarządach skoncentrowane są wszystkie niezbędne operatywne pełnomocnictwa w zakresie kierownictwa gospodarczego i organizacyjnego.

Branżowe wyspecjalizowane zarządy rad gospodarki narodowej istotnie różnią się od centralnych zarządów byłych ministerstw przemysłowych. Różnice są następujące:

1. Istnieje większe zbliżenie zarządów branżowych do produkcji; Jeśli centralne zarządy ministerstw z reguły znajdowały się w centrum, to zarządy rad gospodarki narodowej znajdują się bezpośrednio tam, gdzie skoncentrowane są podporządkowane im przedsiębiorstwa, tj. bezpośrednio w rejonie produkcji;

2. Znacznie mniejszy jest pod względem liczebności aparat zarządów branżowych. Jeżeli na przykład poprzednio Ministerstwo Przemysłu Lekkiego sprawowało kierownictwo 27 przedsiębiorstwami rozmieszczonymi w Moskwie przy pomocy 5 centralnych zarządów z aparatem liczącym 2000 osób, to obecnie te zadania wykonuje jeden zarząd z aparatem 66 ludzi;

3. Centralne zarządy ministerstw przemysłowych kierowały gałęziami produkcji w ramach określonych gałęzi przemysłu. Tak na przykład b. Ministerstwo Przemysłu Materiałów Budowlanych miało w swojej strukturze centralne zarządy przemysłu cementowego, azbestowego, szklanego itd. Wszystkie te rodzaje przemysłu były niczym innym, jak gałęziami produkcji w ramach jednej gałęzi przemysłu — przemysłu materiałów budowlanych. Branżowe zarządy rad gospodarki narodowej kierują określonymi samodzielnymi gałęziami przemysłu.

Jak zorganizowane jest podporządkowanie przedsiębiorstw Radzie Gospodarki Narodowej?

Praktyka wypracowała cztery formy tego podporządkowania.

1. Poprzez branżowe zarządy wyspecjalizowane. Jest to najczęściej rozpowszechniona forma organizacyjna, występująca w przeważającej większości rad gospodarki narodowej. Branżowe zarządy kierują podporządkowanymi im przedsiębiorstwami z reguły bezpośrednio. W poszczególnych przypadkach, w trybie wyjątkowym (poprzednio było to regułą), pomiędzy przedsiębiorstwami i zarządami tworzy się pośrednie ogniwa w postaci trustów.

2. Przez zjednoczenia gospodarcze, istniejące samodzielnie na prawach zarządów branżowych. Ma się tu na uwadze to, że w poszczególnych radach gospodarki narodowej istnieją kombinaty lub trusty nie będące pośrednimi ogniwami zarządzania, a odgrywające samodzielną rolę w kierowaniu przemysłem. Są one bezpośrednio podporządkowane radom gospodarki narodowej.

Najczęściej samodzielne zjednoczenia gospodarcze tworzy się dla gałęzi przemysłu, które dla danego rejonu ekonomiczno-administracyjnego są charakterystyczne. W każdym razie brak w tej dziedzinie jednolitego kryterium. Tak na przykład w Donbassie (Sta-

lingradzka Rada Gospodarki Narodowej) zamiast zarządu przemysłu węglowego, który oczywiście w tym rejonie jest przewodni, stworzono dwa samodzielne zjednoczenia gospodarcze — „Artemugol” i „Stalinugol”. Występuje to wskutek ukształtowanej tradycji organizacyjnych, które zostały wypróbowane przez wieloletnią praktykę.

3. Niejednokrotnie poszczególne wielkie przedsiębiorstwa podporządkowane są radzie gospodarki narodowej bezpośrednio, omijając zarządy lub zjednoczenia gospodarcze. W ten sposób na przykład zorganizowane jest zarządzanie Gorkowską Fabryką Samochodów. Organizacyjnie to podporządkowanie kształtuje się w następujący sposób: przedsiębiorstwo podporządkowane jest przewodniczącemu Rady Gospodarki Narodowej lub jego zastępcy, którzy przy pomocy aparatu funkcjonalnego urzędującają wszystkie funkcje kierowania jego działalnością.

4. Występuje i następująca forma organizacji podporządkowania przedsiębiorstw: wszystkie bezpośrednio podporządkowane są radzie gospodarki narodowej. Ta forma naturalnie może występować tylko tam, gdzie rada gospodarki narodowej kieruje niewielką liczbą przedsiębiorstw przemysłowych. Tak na przykład Rada Gospodarki Narodowej Kabardyńsko-Bałkarskiej Republiki Autonomicznej kieruje tylko 42 przedsiębiorstwami. Kieruje nimi bezpośrednio.

Oczywiście, jest to idealna forma zarządzania. Jednakże powszechne jej wykorzystanie jest niemożliwe, jeżeli uwzględnić ogrom przemysłu podporządkowanego radom gospodarki narodowej.

Przy radach gospodarki narodowej utworzone zostały jako organy doradcze rady techniczno-ekonomiczne. Są one ważnym środkiem zabezpieczającym szeroki udział ludzi pracy w zarządzaniu przemysłem. W skład rady wchodzi: wybitni specjaliści, nowatorzy i przodownicy produkcji, kierownicy organizacji partyjnych, radzieckich, gospodarczych i związkowych, a także naukowo-badawczych itd. Do zadań rady należy rozpatrywanie ogólnych zagadnień rozwoju przemysłu danego rejonu ekonomiczno-administracyjnego, zagadnień kooperacji przemysłowej, organizacji wymiany doświadczeń technicznych, dyskusowanie poważnych zagadnień o charakterze produkcyjno-technicznym. Decyzje rady techniczno-ekonomicznej mają charakter zaleceń. Rada tworzy sekcje wedle poszczególnych gałęzi produkcji przemysłowej. Szczególne miejsce zajmuje sekcja prawna, zajmująca się rozpatrywaniem zagadnień pracy prawniczej w systemie rad gospodarki narodowej.

Rady Gospodarki Narodowej działają na tym samym terytorium, na którym istnieją odpowiednie organa radzieckie.

Jakie są stosunki wzajemne między terenowymi organami radzieckimi i radami gospodarki narodowej?

Przede wszystkim należy zauważyć, że w tych stosunkach nie ma elementu podporządkowania. Rada gospodarki narodowej nie jest podporządkowana organizacyjnie terenowej radzie delegatów ludu pracującego lub jej komitetowi wykonawczemu. Jednakże, ponieważ organy te działają na tym samym terytorium, nie mogą istnieć w izolacji jeden od drugiego.

W sprawach o charakterze socjalno-kulturalnym i bytowym zarządzania terenowych organów radzieckich są obowiązujące dla rad gospodarki narodowej. W sprawach o charakterze produkcyjnym stosunki między nimi kształtują się w następujący sposób: Obwodowa (Krajowa) Rada Delegatów Ludu Pracującego (jej Komitet Wykonawczy) ma prawo wysłuchiwać informacji przewodniczących rad gospodarki narodowej (ich zastępców) w sprawach działalności gospodarczej przedsiębiorstw podporządkowanych radom gospodarki narodowej. Te informacje oczywiście, nie mają charakteru sprawozdania. Jest to informacja pozwalająca na przedsięwzięcie wspólnych wysiłków dla wykonania zadań narodowo-gospodarczych. Organy radzieckie mogą aktywnie oddziaływać na przebieg wykonywania zadań planu. Na podstawie informacji przeprowadzana bywa praca nad ustaleniem i rozwojem niezbędnych więzi produkcyjnych pomiędzy przedsiębiorstwami przemysłu terenowego, znajdującymi się we właściwości komitetów wykonawczych, i przedsiębiorstwami znajdującymi się we właściwości rad gospodarki narodowej.

Jak wiadomo, rady gospodarki narodowej istniały w naszym kraju do 1932 r. Na czym polegają różnice pomiędzy obecnymi i poprzednimi radami gospodarki narodowej?

1. Na skali działalności. Tak na przykład w 1920 r. Syberyjska Rada Gospodarki Narodowej, działająca na ogromnym terytorium, obejmującym wszystkie obwody Syberii, kierowała przedsiębiorstwami zatrudniającymi w całości 87 tysięcy robotników. Obecnie tylko jedna Nowosyberyjska Rada Gospodarki Narodowej obejmuje przedsiębiorstwa, w których jest robotników dwukrotnie więcej.

2. Poprzednio rady gospodarki narodowej kierowały tylko przemysłem terenowym, tj. małymi i średnimi przedsiębiorstwami. Obecnie we właściwości rad gospodarki narodowej znajduje się cały wielki przemysł państwowy.

3. Poprzednio rady gospodarki «narodowej były podporządkowane terenowym radom delegatów ludu pracującego i były w istocie rzeczy ekonomicznymi oddziałami tych ostatnich. Obecnie, jak już wspomniano, takiego podporządkowania nie ma.

4. Poprzednio rady gospodarki narodowej były najniższym ogniwem -systemu zarządzania przemysłem (Rada Gospodarki Narodowej — Najwyższa Rada Gospodarki Narodowej Republiki — Najwyższa Rada Gospodarki Narodowej ZSRR). Obecnie są one podstawowymi organami zarządzania przemysłem.

Równoległe do reorganizacji zarządzania przemysłem przeprowadzona została reorganizacja zarządzania budownictwem. Tutaj poprzednio miały miejsce te same braki, co i w dziedzinie przemysłu. W konsekwencji i cele przebudowy były te same.

Istota przebudowy zarządzania kapitalnym budownictwem sprowadza się do następujących punktów:

1. Zarządzanie budownictwem kapitalnym urzeczywistnia się obecnie według zasady terytorialnej. Rady gospodarki narodowej kierują budownictwem w danym rejonie ekonomicznym. Stworzone zostały terytorialne zarządy budowlane, znajdujące się w systemie rad gospodarki narodowej. Do ich zadań należy wykonywanie budownictwa przemysłowego i mieszkaniowego na terytorium danego rejonu ekonomiczno-administracyjnego;

2. Zlikwidowane zostały ogólnozwiązkowe i związkowo-republikańskie ministerstwa budownictwa. Organizacje budowlane i projektowe tych ministerstw przekazane zostały do właściwości rad gospodarki narodowej.

Ogólną koordynację działalności rad gospodarki narodowej w dziedzinie budownictwa spełnia Państwowy Komitet Rady Ministrów ZSRR dla spraw budownictwa (Gosstroj ZSRR).

Niezbędne jest jednak zwrócenie uwagi na to, że w dziedzinie budownictwa kapitalnego zachowana została pewna niekonsekwencja systemu organizacyjnego. Mianowicie, równoległe z organizacjami budowlanymi rad gospodarki narodowej w szeregu republikach istnieją ministerstwa budownictwa. Zachowane zostały podporządkowane Komitetom Wykonawczym wielkich miast (Moskwa, Leningrad, Kijów itd.), wielkie organizacje budownictwa (Gławmosstroj itp.). Tłumaczy się to ogromnym rozmachem prac budowlanych, rozwijających się w kraju, któremu sprostać w pełni nie można tylko siłami organizacji budowlanych rad gospodarki narodowej.

Jakież są konkretne rezultaty przebudowy zarządzania przemysłem i budownictwem?

Przede wszystkim należy zauważyć, że przebudowa pozwoliła stanowczo zwalczać braki właściwe staremu systemowi. Oczywiście, nie należy liczyć, że te niedostatki mogą być zlikwidowane jednorazowym aktem. W każdym razie obecnie istnieją wszelkie warunki dla ich stanowczego i ostatecznego usunięcia.

Nadmierna centralizacja jako system więcej nie istnieje, nie biorąc pod uwagę możliwości jej recydywy tu i ówdzie. Izolacja resortowa należy do przeszłości, aczkolwiek ujawnia się ona niekiedy w nowej formie — w formie partykularyzmu. Partia i rząd podjęły stanowcze środki walki z możliwymi przejawami partykularyzmu: wzmocniona została odpowiedzialność pracowników rad gospodarki narodowej za wypełnianie wzajemnych dostaw i przestrzeganie normalnych stosunków wzajemnych z sąsiednimi radami gospodarki narodowej. Na walkę z partykularyzmem skierowano ostrze działalności Komisji Kontroli Radzieckiej.

Usunięta została wielostopniowość i złożoność struktury aparatu zarządzania; ten ostatni znacznie został zbliżony do produkcji. Jeżeli poprzednio mówiono, że fabryka idzie do ministerstwa, to obecnie mówią, że rada gospodarki narodowej, jej zarząd idą do fabryki.

Wszystko to znacznie wzmogło stopień operatywności i konkretności kierownictwa. Branżowe zarządy rad gospodarki narodowej nie tylko urzeczywistniają ogólne kierownictwo wobec podporządkowanych przedsiębiorstw, ale udzielają im również praktycznej pomocy. Tworzą one brygady wykwalifikowanych specjalistów, skierowują ich do przedsiębiorstw dla uporządkowania produkcji i usunięcia określonych braków. Stworzone zostały korzystne warunki dla osobistego kontaktu kierowniczych działaczy rad gospodarki narodowej, ich zarządów z przedsiębiorstwami i ich kolektywami.

Nowy system pozwolił znacznie wzmocnić kadry pracowników przemysłu odpowiedzialnymi kwalifikowanymi pracownikami zlikwidowanych ministerstw przemysłowych.

Przeniesienie centrum ciężkości kierowania przemysłem do terenu poważnie podniosło aktywność i zainteresowanie pracowników przemysłu. Niewątpliwie, te właśnie okoliczności legły u podstaw tych wielkich sukcesów, które osiągnął przemysł radziecki w okresie, jaki upłynął od uchwalenia ustawy z 10 maja 1957 r.

Przełożył z rosyjskiego
Adam Łopatka